

Jekaterinburg – Romanovien viimeiset päivät [Lue lukunäyte esittelyn alta.](#)

Helen Rappaport

Ilmestyi syyskuussa 2011

Suomentaja: Ruth Jakobson

Alkuperäinen nimi: Ekaterinburg – the Last days of the Romanovs

Kannen suunnittelija: Eero Heikkinen

ISBN 978-952-5874-74-7 (sidottu)

Kirjastoluokka: 99.1

Helen Rappaport

Helen Rappaport on englantilainen historioitsija, kirjailija ja Venäjän-tutkija. Opiskeltuaan venäjää Leedsin yliopistossa hän näytteli brittitelevisiossa ja elokuvissa, kunnes ryhtyi historiankirjoittajaksi. Rappaport on kirjoittanut useita suurten kustantamojen julkaisemia elämäkertoja muun muassa Stalinista ja Leninistä, kuningatar Viktoriasta sekä naisista Krimin sodassa.

Lukunäyte

Johdanto

Punainen Ural

Siperian radan varrella Omskin kaupungin lähellä seisoi illalla 29. huhtikuuta 1918 erikoisjuna syrjäisen Ljubinskajan seisakkeen sivuraiteella. Se oli poikkeuksellisen tarkasti vartioitu. Ykkösluokan vaunussa istuivat Nikolai Aleksandrovitš Romanov, koko Venäjänmaan entinen tsaari, ja hänen saksalaissyntyinen puolisonsa, Aleksandra.

Nikolaita, joka oli menettänyt kaikki etuoikeutensa ja eli vankeudessa odottamassa oikeudenkäyntiä tai maastakarkotusta, oltiin nyt siirtämässä uuteen paikkaan. Hän oli viettänyt jo kolmelta kuukaudelta kotiaarestissa perheensä kanssa ensin Aleksanterinpalatsissa Pietarin lähistöllä ja viimeksi Tobolskin kaupungissa Länsi-Siperiassa. Vaikka Nikolai ei itse tainnut olla asiasta selvillä, hänen lähipiirissään se kyllä tiedettiin: tsaari oli viimeisellä matkallaan. Silti edes ne, jotka aavistelivat mikä entistä hallitsijaa odottaisi, eivät millään olisi pystyneet kuvittelemaan tulevien tapahtumien todellista hirvittävyttä. Nikolain mieliala oli siihen asti pysynyt korkealla, mutta hänen toiveensa turvallisesta pakopaikasta murskautuivat julmasti, kun hänelle ja tsaarittarelle valkeni, että he eivät olleetkaan matkalla Moskovaan tai maanpakoon Venäjältä, kuten olivat toivoneet. Junan määränpäänä oli paikka, jonne Nikolai olisi kaikkein viimeiseksi toivonut päätyvänsä: Jekaterinburg. ”Lähtisin ihan minne hyvänsä, paitsi Uralille”, hän kuulemma totesi sinä iltana, kun juna hidasti vauhtiaan lähestyessään Jekaterinburgia. Koska tsaari oli Tobolskissa lukenut säännöllisesti paikallisia sanomalehtiä, hän tiesi varsin hyvin, että Uralilla työväen mielipide oli ”ankarasti häntä vastaan”. Kun häntä nyt oltiin viemässä väkipakolla moiseen paikkaan, moisen väen keskuuteen, hän oli syystäkin peloissaan, niin vallasta syöstynä monarkkina kuin hellänä perheenpäänä, jolla oli sairas vaimo, neljä suojatonta tytärtä ja verenvuototautia poteva heiveröinen poika. Kiihkeän tsaarinvastainen Jekaterinburg oli Venäjän vanhan rangaistusjärjestelmän historiallinen keskus, jonka kautta matka jatkui kohti paikkoja ja kauheuksia, joista ei ollut paluuta. Syrjäisellä metsäaukiolla Jekaterinburgin laitamilla seisoi muinoin kivinen obeliski, jonka rapattu pinta oli Venäjän ankaran ilmaston kuluttama. Yhdelle sivulle oli kaiverrettu kyrillisin kirjaimin Европа (Eurooppa) ja toiselle Азия (Aasia), sillä monumentti symboloi Venäjän eurooppalaisen ja aasialaisen alueen välistä rajaa. Siperian maantien molemmin puolin levittäytyvä Jekaterinburg

oli perustamisajoistaan, 1700-luvun alkupuolelta, lähtien toiminut keisarillisen Venäjän porttina itään. Alkuperäistä postitietä jatkui kaupungista itään vielä lähes neljä- ja puolituhatta kilometriä aina Mantšurian rajalle asti. Luonnollisena rajana on 2 700 kilometriä pitkä Uralvuoristo, joka jakaa Venäjän kahtia pohjois-eteläsuunnassa. Itään päin levittäytyvät Siperian tasangon arktiset lakeudet kuin aava meri, joka ulottuu ”piru tietää mihin asti”, kuten Tšehov on todennut. Siperian maantie ei kuitenkaan ollut mikään leveä pääväylä.

Parinsadan vuoden ajan tai pidempäänkin tuo ”tienkaistale, joka juovana halkoi Venäjää”, tunnettiin nimeltä trakt. Maanpakolaiset ja rikolliset, joita rahdattiin höyrylaivoilla ja lautoilla Moskovon keskusvankiloista Tjumeniin, talsivat tuota kapeata ja mutkittelevaa kinttupolkua Jekaterinburgista eteenpäin saattueissa – kuivina kesäkuukausina tomupatsaita muistuttaen ja talven hyytävissä lumimyrskyissä kahleet nilkoissaan kalisten. Tsaristisen sortovallan karmeimpina vuosina sitä kautta kulki satojatuhansia miehiä, naisia ja lapsia kaksi vuotta kestäneellä pakkomarssillaan kohti vankeutta tai maanpakoa. Jekaterinburgin obeliskille saapuminen symboloi dantemaista siirtymävaihetta, venäläiseen helvettiin johtavaa porttia, jonka tuolla puolen kovaosaiset hylkäsivät kaiken toivon nähdä vielä joskus kotinsa ja perheensä. Pysähtyessään hetkeksi obeliskille he loivat viimeisen silmäyksen Euroopan-puoleiseen Venäjään ennen kuin uskaltautuivat kohti pakanallista autiomaata. Viimeisten hyvästien hetkellä moni suuteli obeliskia, ja jotkut raaputtivat nimensä sen rappaukseen. Useimmat eivät enää koskaan kulkisi sitä kautta. Jekaterinburgin nimi kuulostaa oudon länsimaiselta, vaikka kaupunki sijaitsee keskellä Aasiaa, Uralin itärinteillä. Matalaan horisonttiin asti levittäytyy aava soinen taiga, kauas pohjoiseen ja itään ulottuva mänty-, koivu- ja lehtikuusimetsä, jossa elää karhuja, hirviä, susia ja siperiankissoja. Siperian ankarassa ilmastossa kevät saapuu vasta toukokuun puolivälissä, ja vielä silloinkin maa on lumen peitossa, järvet yhä jäässä ja kevätpurojen kastelema maa mutainen. Kesä näyttäytyy hätäisesti kesäkuussa tuoden mukanaan hyttysparvet ja keskiyön auringon ohikiitävän idyllin sekä vuorien runsaiden mineraalivarojen synnyttämät rajut ukkosmyrskyt. Halla palaa jo elokuun lopulla, kun vuodenaikojen kierto taas kiristää otettaan. Jekaterinburg sai nimensä vuonna 1723 Pietari Suuren toisen puolison, Katariinan, mukaan. Keisarikunnan syrjäinen etuvartioasema oli alkuun vain pelkkä puulinnoitus, joka rakennettiin paikkakunnalle perustettujen kallisarvoisten rautasulattojen suojaksi. Etäisestä sijainnistaan huolimatta Jekaterinburgista alkoi kehittyä merkittävä talouden, tieteen ja kulttuurin keskus, ja siitä kasvoi viimein kaivosinsinöörien, kauppiaiden ja pankkiirien asuttama vauras kaupunki ja Venäjän keisarillisen rahapajan kotipaikka. Kaupungin kukoistus perustui Uralvuorten valtasiin mineraalivaroihin: sieltä louhittiin keisarillisten palatsien ja katedraalien koristuksiksi puolijalokiviä, joiden syvimmat vivahteet pääsivät oikeuksiinsa taidokkaissa koristeupotuksissa, samoin kuin tsaarien komeita palatseja kaunistaneissa jaspis-, porfyryri- ja lapolisulipylväissä ja upeiden malakiittiuurnien, -maljakoiden ja -pöytien ainutlaatuisen tummanvihreässä sävyssä. Vuorten uumenista löytyi myös suunnattomia määriä timantteja, ametisteja ja smaragdeja, lämpimän vaaleanpunaista rodoniittia ja kiehtovaa, harvinaista

aleksandriittia, jonka sävy vaihtelee punaisesta vihreään. Ne toimitettiin raaka-aineeksi keisarillisiin jalokivihiomoihin Jekaterinburgiin ja Pietariin, missä Romanovien hovijalokivisepän Karl Fabergén kaltaiset ammattimiehet loihtivat niistä huikean taidokkaita koruja ja taide-esineitä.

Uralvuoristossa esiintyi myös runsaasti jalometalleja. Sieltä löytyi vuonna 1814 kultaa ja viisi vuotta myöhemmin platinaa. Kultavarannot olivatkin niin riittoisat, että asukkailla oli tapana todeta: ”Mistä kultaa ei ole löytynyt, sieltä ei ole vielä etsittykään.” Vallankumouksen alkaessa Jekaterinburg tuotti jo 90 prosenttia maailman platinasta ja sinne tuotiin eri puolilta Siperiaa kuormittain ylellisyyesineitä, parfyymejä ja arvoturkiksia, kuten majavaa Kamtšatkan alueelta, soopelia, kärppää, minkkiä, musta- ja harmaakettua sekä karhunaljoja. Kaupungin tärkeimpänä vaurauden lähteenä olivat kuitenkin rautamalmi ja siitä valmistettu harkkorauta. Uralin alueesta oli 1800-luvun alkuun mennessä kasvanut maailman merkittävin raudantuottaja, ja niin Jekaterinburg oli panemassa alulle nykyaikaistuvan Venäjän uusia teollisuuslaitoksia. Tuotantoa hallinneet rautaruukit kuitenkin syrjäytyivät vuosisadan loppuun mennessä, kun etelämpänä syntyi Donin jokialueen uusi ja vahva metalliteollisuus, joka sai käyttövoimansa mittavista hiilivarannoista. Uralin teollisuus alkoi polkea paikallaan, mutta sen pelastuksena olivat voimakas modernisointikausi ja Siperian radan rakennustyöt. Kun kirjailija Anton Tšehov pistäytyi Jekaterinburgissa vuonna 1890, hän piti kaupunkia ikävänä ja maalaismaisena, ja häneen teki vaikutuksen ainoastaan lukuisten kirkonkellojen upea, sametinpehmeä sointi niiden kajahdellessa paastonajan kirpeässä kevätilmassa. 30-vuotias näytelmäkirjailija majoittui Pokrovskinkadulla sijaitsevaan Amerikanskaja-hotelliin, ja vetäytyttyään mukavaan huoneeseensa hän piti ikkunaluukut suljettuina, jottei näkisi tuota oudoksi kokemaansa maailmaa. Kuunneltuaan konepuristimien jysähtelyä läpi yön hän kirjoitti, että pään pitäisi olla raudankova, jottei moinen meteli tekisi ihmistä aivan sekopäiseksi. Puolittain aasialaisen kaupungin asukkaat olivat hänestä salamyhkäisiä, jopa pelottavia. ”Ulkonevine poskipäineen, pienine silmineen ja erittäin kookkaine kourineen” he herättivät hänessä ”pelonsekaisia tunteita”. Rankan työn näivettämät ja karun ilmaston raaistamat jekaterinburgilaiset ”syntyivät paikkakunnan rautasulatoissa, eivätkä heitä auttaneet maailmaan kättilöt vaan mekaanikot”.

1900-luvun koittaessa Jekaterinburg oli paisunut yksikerroksisten hirsirakennusten muodostamasta 1700-luvun uudisasutuksesta merkittäväksi maakuntakaupungiksi, jonka rautasulatoissa, myllyissä, paperitehtailla, nahkurinverstailla ja saippuatehtailla työskenteli joukoittain talonpoikia. Sinne oli asettunut runsain määrin tsaarin virkamiehiä pyörittämään Uralin kaivosteollisuutta ja keisarillista rahapajaa. Paikkakunnalla näkyi myös ulkomaista työvoimaa, esimerkiksi brittien omistamalla Hubbardin kynttilä- ja valaisintehtaalla, Taitin konepajalla ja Sysertin sulatolla. Myös diplomaattiedustus oli vahva, sillä Britannian konsulaatti oli avannut näyttävät toimitilat Voznesenskinkadulla vuonna 1913. Sen lähistölle asettuivat pian myös Ranskan, Sveitsin, Yhdysvaltain, Saksan, Ruotsin ja Tanskan konsulaatit. Jekaterinburgin leveät, lehmusrivistöjen reunustamat puistokadut olivat liian lyhyen kesän ajan komeita ja eloisia, ja sen puistot ja koristetarhat säihkyivät

kukkaloistossaan. Kaupungista löytyi myös ”kultahammaskortteli”, luonnontieteiden museo, kaksi teatteria, joissa vieraili seurueita Moskovan taideteatterista, ja näyttävä oopperatalo, jossa Šaljapin kävi laulamassa. Tarjolla oli monia tasokkaita ja komeasti nimettyjä hotelleja, kuten Eldorado ja Palais Royal. Baedeker-matkaoppaan lämpimästi suosittelu Amerikanskajahotelli oli ehdottomasti kaupungin paras ja, siperialaisen mittapuun mukaan, varsin siisti majapaikka. Siellä oli tarjolla myös maukkaita illallisia alle neljän ruplan hintaan.

Viikkokausien rankan matkanteon jälkeen monet matkamiehet lumoutuivat Jekaterinburgin kauneudesta. Siperian ankeiden, paljaiden lakeuksien jälkeen se oli tervetullut ilmestys, ensimmäinen ”todella sivistynyt paikka” sitten Shanghaista lähdön. Jekaterinburgissa olikin tarjolla runsaasti silmänruokaa: kauniin klassisia rapattuja kivitaloja, kirkkojen kultakupoleista piirtyvä siluetti sekä kerman- ja turkoosinväristen, barokkityylisten Voznesenski- ja Jekaterininski-katedraalien kauneus. Kaupungin vanhaa ydinkeskustaa halkoneen, lähes viisi kilometriä pitkän Voznesenskinkadun kruunasi Jekaterinburgin platinakuninkaan rakennuttama sopusuhtainen palladiolaistyylinen Rastorgujevin-Haritonovin palatsi, jonka jalkojen juureen levittäytyvä maakuntakaupunki kasvatti teollista mahtiaan taloudellisessa hyvinvoinnissa kylpien. Jekaterinburg oli nopeasti modernisoituvan Venäjän etulinjassa: siellä oli katuvalaistus, puhelimia ja sähkökäyttöisiä raitiovaunuja, ja se oli tärkeä seitsemän rautatielinjan risteysasema, jonka kautta Siperian rata työntyi kohti itää.

Vuonna 1917 lokakuun vallankumous mullisti Jekaterinburgin perin pohjin, kun sinne saapui marraskuussa ”agitaattoreita”, jotka panivat sikäläisten rautatieläisten avulla toimeen bolševikkien vallankaappauksen. Lyhyessä ajassa teollisuus ja rahoitusala kriisiytyivät, kun velkaantunut kaupunki ajautui konkurssiin. Seurasi pidätyksiä, ampumisia, takavarikkoja – ja pelko. Näin Venäjän kolmanneksi merkittävimmistä kaupungista tuli yksi pelottavimmista poliittisten vastavoimien tyyssijoista ja bolševikkien tärkeä toimintakeskus. Kaupungin noin sadastatuhannesta asukkaasta suuri osa oli työläisiä ja sotilaita, monet heistä nuoria, kovaotteisia militantteja, jotka tunnettiin radikaaleista poliittisista näkemyksistään.

Yhteiskunnan vihollinen numero yksi, kansalainen Nikolai Aleksandrovitš Romanov, saapui tähän uhkaavaan kumouksellisen kiihkon pesäkkeeseen 30. huhtikuuta 1918. Oli kuin kohtalon ivaa, että hän päätyi samaiseen kaupunkiin, jonka kautta niin monet niistä, jotka tsaarinaikainen järjestelmä oli tuominut poliittiseen maanpakolaisuuteen, olivat kulkeneet matkallaan Siperiaan.

Miten ihmeessä yksi maailman vauraimmista ja mahtavimmista itsevaltiaista oikein päätyi sinne, pahamaineiselle ”Punaiselle Uralille”? Minkä vuoksi tätä hurskasta, järkähtämättömän yksitotista ja ahdasmielistä pientä miestä, joka arvosti perhe-elämää yli kaiken, pidettiin syntipukkina kaikkeen Romanov-dynastian turmelukseen, taantumukseen ja mielivaltaan? Tsaari Nikolai II ei ollut ensimmäinen hallitsija, joka joutui odottamatta nousemaan valtaistuimelle, eikä

myöskään ensimmäinen, joka oli niin henkisesti kuin poliittisestikin valmistautumaton keisariuden raskaisiin velvollisuuksiin. Vähäisten valtiomiestaitojensa ja suppeiden näkemystensä vuoksi Nikolai oli toiminut vaistojensa varassa: hän piti utterasti yllä isältään perimäänsä itsevaltaista komentoa, vastusti sokeasti kaikkia poliittisia uudistuksia ja salli keisarikunnan vähemmistöjen kuohunnan tukahduttamisen. Hän jätti huomiotta yhä vain kiivaammat vaatimukset poliittisesta muutoksesta, sillä hän uskoi vakaasti omaan asemaansa Jumalan voideltuna edustajana. Viimein poliittinen ja yhteiskunnallinen rauhattomuus, jota kumouksellinen toiminta Pietarin ja Moskovan kaupunkilaistyöväen keskuudessa lietsoi, pakotti Nikolain vuonna 1905 myöntymään näennäisiin perustuslaillisiin uudistuksiin. Vastaperustetun duuman demokraattisia valtaoikeuksia kavennettiin kuitenkin huomattavasti, ja Nikolai heikensi jatkuvasti sen asemaa kieltäytyessään tekemästä todellisia myönnytyksiä edustukselliselle hallinnolle ja tuomitessaan uudistuspyrkimykset vain ”järjettömiksi haaveiksi”, kuten hän oli jo valtaistuimelle noustessaan todennut. Hän vetäytyikin viettämään perhe-elämää Tsarskoje Seloon Aleksanterinpalatsin suojiin, missä hän leikki tyytyväisenä lastensa kanssa ja tapaili vain suppeaa lähipiiriä, johon kuului sukulaisia ja ystäviä.

Se, että Nikolai jättäytyi yhä useammin pois julkisuudesta ja jatkoi uudistusten vastustamista, antoi sysäyksen jo aikansa eläneen poliittisen järjestelmän vääjäämättömälle romahdukselle, vaikka talouselämässä olikin vuosina 1907–14 tapahtunut hienoista elpymistä ja kasvua. Järjestelmän luhistuminen vauhdittui Venäjän lähdettyä elokuussa 1914 intomielisesti mukaan ensimmäiseen maailmansotaan.

Kansakunnan yhteenkuuluvuuden tunteen synnyttämä euforia, jota Nikolai olisi voinut ja jota hänen olisi pitänyt hyödyntää poliittisesti, haihtui nopeasti tuhoisien tappioiden myötä. Kun silmiinpistävä taitamattomuus niin sodanjohdossa kuin sotatarviketoimituksissa vain jatkui ja kun lisäksi saksalaisille menetettiin merkittäviä alueita Galitsiasta, Nikolai joutui seuraavan vuoden syyskuussa viimein irtautumaan perheensä parista ja astumaan ylipäällikön tehtävään rintamalla. Vaikka armeijan johdossa nyt oli batjuška, koko kansan ”suuri isä”, Venäjän käymä näännetyssota synnytti maan demoralisoituneessa, huonosti varustetussa ja nälkiintyneessä talonpoikaisarmeijassa ennennäkemättömän laajamittaista sotilaskarkuruutta. Vuosisatojen ehdottoman uskollisuuden jälkeen nuo pitkämieliset asevelvolliset olivat alkaneet ihmetellä, minkä puolesta he oikein sotivat. Näytti siltä kuin tsaari olisi halunnut heidän vain kyntävän maata, sotivan ja maksavan veronsa. Nikolain talonpoikaisarmeijasta alkoikin karata tuhatmäärin sotilaita.

Todellinen poliittinen valta oli sillä välin jätetty Petrogradissa (Pietarin uusi nimi elokuusta 1914 alkaen) Aleksandrille, Nikolain erittäin epäsuositulle puolisolle, joka noihin aikoihin oli yhä enemmän Grigori Rasputinin pauloissa. Tuo karismaattinen, äärimmäisen juonitteleva ”pyhä mies” oli osoittautunut selittämättömän taitavaksi hillitsemään kruununperillisen, Alekseinin,

verenvuotokohtauksia. Aleksandra oli ajautunut ministereiden kanssa raivoisaan konfliktiin Rasputinyhteyksistään, joiden todellisesta luonteesta liikkui viljejä ja yhä vain vihamielisempiä huhuja. Nikolai ei silti välittänyt hallituksensa jäsenten toistuvista ja yhä kiireisemmistä varoituksista siitä, että tilanne Petrogradissa oli kiristymässä. Hän ei kuunnellut edes uskollista setäänsä, armeijan ylipäällikön tehtävästä syrjäyttämäänsä suuriruhtinas Nikolaita, joka rukoili häntä tekemään myönnytyksiä, jotta hallitsijasuku välttyisi tuholta. Venäjällä etenevä mullistusten hyöky, jota poliitikot ja muiden maiden diplomaatit olivat ounastelleet jo vuosien ajan, ei selvästikään ollut enää padottavissa. Silti Nikolai luotti itsepintaisesti vain omaan harkintakykyynsä ja puolisonsa neuvoihin, kun tämä yritti määrätietoisesti varjella Romanovien yksinvaltiutta ja jumalaista oikeutta hallita – ja sen myötä kallisarvoisen ainoan poikansa perintöoikeutta.

Vuoden 1917 alkupuolella taloudellinen sekasorto Petrogradissa antoi viimein sysäyksen väkivaltaisille työtaisteluille, mielenosoitusmarsseille ja leipämellakoille, jotka toivat kapinoivat sotamiehet kaduille. Helmikuun lopulla tulenarka tilanne purkautui avoimeksi vallankumoukseksi. Kaukana rintamalla ollut Nikolai arveli, ettei hänelle jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin luopua vallasta ”Venäjän parhaaksi”, armeijan taistelutahdon kohottamiseksi ja ennen kaikkea perheensä turvallisuuden takaamiseksi. Sairastelevan Aleksei-pojan lääkärit olivat jo varoitelleet, että lapsi ei luultavasti eläisi 16-vuotiaaksi asti, joten tsaari päätti samalla luopua vallasta kruununperillisensä puolesta.

Sen jälkeen Romanovin perhettä pidettiin kuuden kuukauden ajan kotiarestissa Tsarskoje Selossa Aleksanterinpalatsissa, jossa se yritti parhaansa mukaan viettää tavanomaista kotielämää. Kun valtakunnan asiat eivät enää rasittaneet Nikolaita, hän näytti nauttivan olostaan: hän viihtyi säällä kuin säällä ulkona sahaamassa halkoja, lakaisemassa riuskasti lunta ja rikkomassa jäätä palatsin puistossa. Häntä ei hätkähdyttänyt se, että paikalle saapui pahaenteisesti joukoittain ihmisiä, jotka sujauttivat vartijoille kolikon saadakseen seistä ympäröidä luona tuijottamassa tsaaria ja huutelemassa häntä pilkkanimillä Nikolutška ja Nikolaška. Kun poliittinen tilanne Pietarissa kiristyi kiristymistään ja uhka rahvaan tunkeutumisesta Aleksanterinpalatsiin kasvoi, väliaikaisen hallituksen päämieheen Aleksandr Kerenskiin alkoi heinäkuussa 1917 kohdistua paineita, jotta hän sulki tsaarin ja tsaarittaren Pietari-Paavalin linnoituksen tavallisina vankeina tai, pahemmassa tapauksessa, siirittäisi heidät säilöön Kronstadtin saaren radikalisoituneeseen laivastotukikohtaan. Kun diplomaattiset tunnustelut perheen lähettämiseksi Englantiin kariutuivat, Kerenski päätti kuljetuttaa tsaariperheen turvallisempaan paikkaan, sillä hän ei omien sanojensa mukaan halunnut olla mikään ”Suuren vallankumouksen Marat”. Sieltä, Uralilta, Romanovit voitaisiin toivon mukaan siirtää turvaan joko itään Japaniin tai kohti pohjoista Skandinaviaan. Romanovit pettyivät katkerasti, kun he eivät päässeetkään nauttimaan etelän lämmöstä Mustanmeren rannalle heille niin rakkaaseen Livadia-palatsiin, jossa he olisivat tyytyväisinä voineet elää lopun elämäänsä eristyksissä aivan tavallisena perheenä. Sen sijaan he joutuivat astumaan junaan, jonka määränpäänä oli Länsi-Siperian Tjumen, ja sieltä matka jatkui höyryaluksella Tobolskiin, joka noina epävakaina aikoina yhä

katsottiin poliittisesti turvalliseksi takapajulaksi. Elokuussa 1917 Nikolai, Aleksandra ja heidän viisi lastaan – suuriruhtinattaret Olga, Tatjana, Maria ja Anastasia sekä tsarevitš Aleksei – asettuivat entiseen kuvernöörin taloon, joka oli ylellisin majapaikka, mitä Tobolskista löytyi. Siellä he, nurinkurista kyllä, oppivat nauttimaan maaseutuelämän vaatimattomista iloista ja vieläpä hienoisesta vapaudesta, vaikka heidän ympärillään yhä hyörikin peräti 39 hovimiestä ja palvelijaa. Perhe oli saanut tuoda Aleksanterinpalatsista mukanaan monia kallisarvoisia tavaroitaan, kuten kameroita ja ainakin 16 pukinnahkaista valokuvakansiota sekä päiväkirjoja ja kirjeitä ja vieläpä vuosikertaviinejä keisarillisen hovin kellarista. Kun tsaariperhe oli oleskellut Tobolskissa kolmisen kuukautta, tapahtui toinen vallankumous, jossa bolševikit kaatoivat Kerenskin väliaikaishallituksen ja nousivat valtaan. Uusi Leninin hallitus ryhtyi määrätietoiseen terrori- ja kostokampanjaan Romanovien 300-vuotista valtakautta vastaan. Entisen tsaarin ja tsaarittaren riutuessa kuvernöörin talossa mahtipontinen Lev Trotski suunnitteli heille dramaattista näytösoikeudenkäyntiä esikuvanaan se vallankumoustuomioistuun, joka vuonna 1793 oli kuulustellut Ludvig XVI:tta ja tämän puolisoa Marie-Antoinettea ja teloituttanut heidät. Itselleen hän kaavaili syyttäjän roolia kuin olisi myöhempien aikojen Robespierre.

Samaan aikaan bolševismin säälimätön verkosto levittäytyi vääjäämättä Uralin tuolle puolen. Huhtikuussa 1918 se ulottui jo Tobolskiin, ja tsaariperheen viimeisiin etuoikeuksiin puututtiin pian kovalla kädellä. Jo Romanovien läsnäolo alueella kärjisti Jekaterinburgin bolševikkien ja muiden paikallisten ryhmittymien kireitä välejä, sillä kaikki halusivat saada tsaariperheen hallintaansa ja olla mukana päättämässä sen lopullisesta kohtalosta. Täysin realistiset mahdollisuudet tsaariperheen pelastamiseksi hukkuivat näiden poliittisten jännitteiden pyörteisiin. Vallantavoittelijoiden sekalainen joukkio – armeijan upseereita, monarkisteja ja aatelisia, vauraita kauppiaita, Euroopan kuninkaallisia sekä nunnia ja pappeja – oli varojen puutteessa ja ristiriitaisten poliittisten pyrkimystensä vuoksi kuin lamaanuksissa eikä kyennyt koordinoituihin pelastamistoimiin. Diplomaatit ja salaisten palveluiden agentit yrittivät suurlähetystöjen suljettujen ovien takana kuumeisesti keksiä toteuttamiskelpoisia suunnitelmia perheen kaappaamiseksi väkivalloin. Toiveet elivät kaikesta huolimatta pitkälle kevääseen 1918, kun sekä Venäjällä että ulkomailla haudottiin lukuisia tuloksettomia, täysin mielikuvituksellisia suunnitelmia samaan aikaan, kun Romanovit itse istuivat kuvernöörin talossa Tobolskissa odottamassa ihmettä.

Kaikki toiveet murskautuivat huhtikuussa 1918, kun Tobolskiin saapui erikoiskomissaari Vasili Jakovlev, joka erinäisten karkaamishuhujen vuoksi oli lähetetty Moskovasta muka saattamaan tsaaria takaisin Moskovaan oikeudenkäyntiä varten. Nopeasti muuttuva poliittinen tilanne Uralilla kuitenkin romutti suunnitelman. Jekaterinburgin bolševikkien päästyä vihille siitä, millä asialla Jakovlev oli, he vaativat tsaarin tuomista heidän kaupunkiinsa. Käytyään Kremlin kanssa pikaneuvotteluja sähköitse Jakovlev sai käskyn viedä Romanovit Jekaterinburgiin ja luovuttaa heidät siellä vastaanottajille.

Vuonna 1918 Uralin alue oli kaukana siitä silotellun keinotekoisesta Venäjästä, jonka David Leanin elokuva Tohtori Živago vuodelta 1964 oli juurruttanut länsimaalaisten mieleen. Vuosisadan alussa Jekaterinburg oli täynnä karskeja, säälimättömiä miehiä. Vakuuttuneina siitä, että tsaari yritettäisiin pelastaa, vasta perustetut radikaalit työväenkomiteat olivat valmiita viemään hänet lynkattavaksi ensi tilaisuuden tullen. Koko maassa yltyvä väkivalta, ryöstely, nälänhätä ja sisällissodan uhka olivat suistaneet kaupungin syvän kuilun partaalle. Kaduilla vaelteli kymmenentuhatta puna-armeijan sotilasta ja sotilaskarkuria, ja paikka kuhisi myös Siperiasta karkuteilla olevia rangaistusvankeja ja maanpakolaisia. Joka puolella liikkui urkkijoita.

Kesäkuun koittaessa Venäjä oli jo ajautunut sisällissotaan, jossa vastakkain olivat bolševikit sekä vastavallankumoukselliset ja monarkistiset joukot. Aleksandr Koltšakin johtamilla valkoisilla, jotka olivat raivanneet tiensä Tyynenmeren rannikolta sisämaahan ja työntyivät nyt kohti Länsi-Siperiaa, oli vahvistuksenaan noin 25 000 tšekkiläistä sotilaskarkuria ja sotavankia Itävalta-Unkarin armeijasta. Nämä joukot olivat olleet matkalla rautateitse itään pois Venäjältä siirtyäkseen Yhdysvaltojen kautta takaisin Eurooppaan ja liittyäkseen länsirintamalla taisteleviin tšekkijoukkoihin. Ne olivat kuitenkin nousseet kapinaan, sillä Venäjän kanssa liittoutunut Saksa oli vaatinut, että ne otettaisiin kiinni ja riisuttaisiin aseista. Vetäytyessään taistellen takaisin länteen päin tšekit olivat 26. toukokuuta vallanneet merkittävän siperialaiskaupungin Tšeljabinskin. Nyt ne olivat lähestymässä Jekaterinburgia, joka oli teollisesti ja strategisesti merkittävä kaupunki. Jännittyneisyys lisääntyi Uralilla. Koska liikkeellä oli yhä viljejä huhuja viime hetken yrityksistä tsaariperheen pelastamiseksi, Jekaterinburgin bolševikit halusivat varmistua siitä, ettei kukaan nappaisi heidän arvokkaita vankejaan. Oli tartuttava toimeen tilanteen turvaamiseksi.

Kaksi päivää ennen Nikolain ja Aleksandran saapumista paikkakunnalle Jekaterinburgin neuvosto (uusi bolševikkivaltainen kaupunginvaltuusto) oli noin vain ottanut käyttöönsä kaupungin keskustasta eläkeläisinsinööri Nikolai Ipatjevin kotitalon Romanovien uudeksi internointipaikaksi. Ipatjevin talon rauhoittavan porvarillinen viehätys haihtui muutamassa tunnissa, kun rakennuksen ympärille pystytettiin kömpelö puinen paaluaita, joka teki siitä vankilan eristämällä sen muusta kaupungista. Siitä lähtien taloa kutsuttiin bolševikkien antamalla, pahaenteisen kaunistelevalle nimellä dom osobogo znatšeniže, ”Erityistarkoitukseen varattu talo”. Sitä, mihin nimi oikein viittasi, ei koskaan selitetty, vaikka Uralin alueneuvostossa istuvat kovapintaist miehet olivatkin hyvin selvillä talon perimmäisestä, synkeästä tarkoituksesta. Nikolai saapui voipuneen puolisonsa kanssa Jekaterinburgiin 30. huhtikuuta. Heidän mukanaan matkustivat 18-vuotias Maria-tytär, tsaarin adjutanttina toiminut suuriruhtinas Vasili Dolgorukov, tsaariperheen lääkäri Jevgeni Botkin ja niukka, vain kolmeen palvelijaan tyypistetty palveluskunta. Matkaan liittyneen epätietoisuuden vuoksi tsaari ja tsaaritar olivat päätyneet ottamaan mukaansa vain kaikkein sopeutuvaisimman lapsensa, Marian. Muiden lasten – Olgan, Tatjanan, Anastasian ja Aleksejn – oli määrä seurata perässä heti, kun pikku tsarevitš olisi täysin toipunut vaikeasta hemofiakohtauksestaan.

Jekaterinburgin neuvoston kuusijäseninen puhemiehistö oli lauantaina 29. kesäkuuta 1918 kerääntynyt pikakokoukseen Amerikanskaja-hotellin upeisiin tiloihin. Hotelli oli kesäkuun alkupuolella pakko-otettu Neuvosto-Venäjän salaisen poliisin, tšrezvytšainaja komissijan, vasta perustetun Jekaterinburgin-osaston päämajaksi. Tšeka-nimellä paremmin tunnetusta elimestä tuli pian säälimättömän valtioterrorin väline. Tykistötulen jyly kantautui vaimeana kaupungin ulkopuolelta, kun hyvin aseistettu ja kurinalainen tšekkilegioona hivuttautui koko ajan lähemmäksi Siperian rataa myöten. Jekaterinburg oli syöksymäisillään anarkiaan ja kaaokseen ja pystyisi pitämään pintansa enää korkeintaan parin viikon ajan. Kun viestintäyhteydet Moskovaan muuttuivat yhä epäluotettavammiksi, Uralin alueneuvoston puheenjohtaja Aleksandr Beloborodov lähetti Moskovaan kiireellisiä viestejä, joissa hän vaati suoraa lennätinyhteyttä Kremlissä istuvaan Leniniin Kremliin lähestyvien kriittisten aikojen varalta. Hänellä olisi vakaumuksellisista kommunisteista koostuvan ryhmänsä kanssa pian käsillä heidän ”vallankumouksellisen polkunsä” ratkaisun hetket. Punainen Ural oli hänen mukaansa ”kuolemanvaarassa”, ja suurena uhkana oli nyt se, että entinen tsaari päätyisi tšekkien tai muiden vastavallankumouksellisten käsiin ja he hyödyntäisivät häntä omiin tarkoituksiinsa. Koko tuon koston kesäiltapäivän ajan ilmapiiri huoneessa numero 3, Amerikanskaja-hotellin tilavimmassa ja parhaassa huoneessa, oli äärimmäisen jännittynyt.

Käsiteltävänä oli vain yksi kiireellinen kysymys: kuinka Romanovien kanssa menetellään? Seuraavana päivänä, 30. kesäkuuta 1918, Uralin alueneuvoston puhemiehistön jäsen Filipp Gološtšokin, joka oli hiljattain nimitetty alueen sotakomissaariksi, lähti Jekaterinburgista junalla kohti Moskovaa neuvottelemaan perheen kohtalosta Leninin ja tämän oikean käden Jakov Sverdlovin kanssa. Jekaterinburg, Uralvuoriston entinen jalokivi, oli nyt saarroksissa. Sen perusrakenteet olivat romahtamaisillaan ja hirmuvalta kiristi otettaan asukkaista.